

Produktivitet

Historisk lav produktivetsvækst

Produktiviteten har udviklet sig sløjt gennem flere år, men har udvist deciderede fald i 2007 og 2008. Analysen viser, at nedgangen ikke kan henføres til nogen enkeltstående faktor. Den længerevarende nedgearing af produktivetsvæksten er bekymrende. Dels fordi produktivetsvækst er den altafgørende vækstmotor på længere sigt, men også fordi den sætter spørgsmålstegn ved effekten af en forøget tilgang til arbejdsmarkedet, som er det fokus, man oftest hører i debatten omkring sikringen af den fremtidige vækst.

af Stud.polit. **Jeppe Druedahl** og
Chefanalytiker **Frederik I. Pedersen**

28. september 2010

Analysens hovedkonklusioner

- Arbejdsproduktiviteten er faldet i både 2007 og 2008. I 2008 er der foreløbig opgjort en nedgang i produktiviteten på 3 pct. Det er ikke set større i nyere tid.
- Produktivetsvæksten har dog gennem flere år været nedadgående. Nedgearingen er ifølge opgørelsen trukket over en bred kam: Mængden af kapital (maskiner, bygninger, osv.) per arbejdstime vokser ikke så meget som tidligere. Der er ikke længere vækst i arbejdskraftens kvalitet. Og samtidig er virksomhederne blevet dårligere til at forbedre udnyttelsen af produktionsfaktorerne.
- Udviklingen virker på nogle områder paradoks. F.eks. er selskabsskatten halveret de sidste 20 år, og renten har været faldende. Det kan ikke aflæses i produktivetsopgørelsen.
- Særligt bekymrende er, at væksten i arbejdsstyrkens uddannelsesniveau er gået i stå. Ud over de direkte negative effekter på produktivetsniveauet, er der også en række negative afledte effekter for investeringerne og virksomhedernes tiltag til bedre udnyttelse af produktionsfaktorerne.

Kontakt

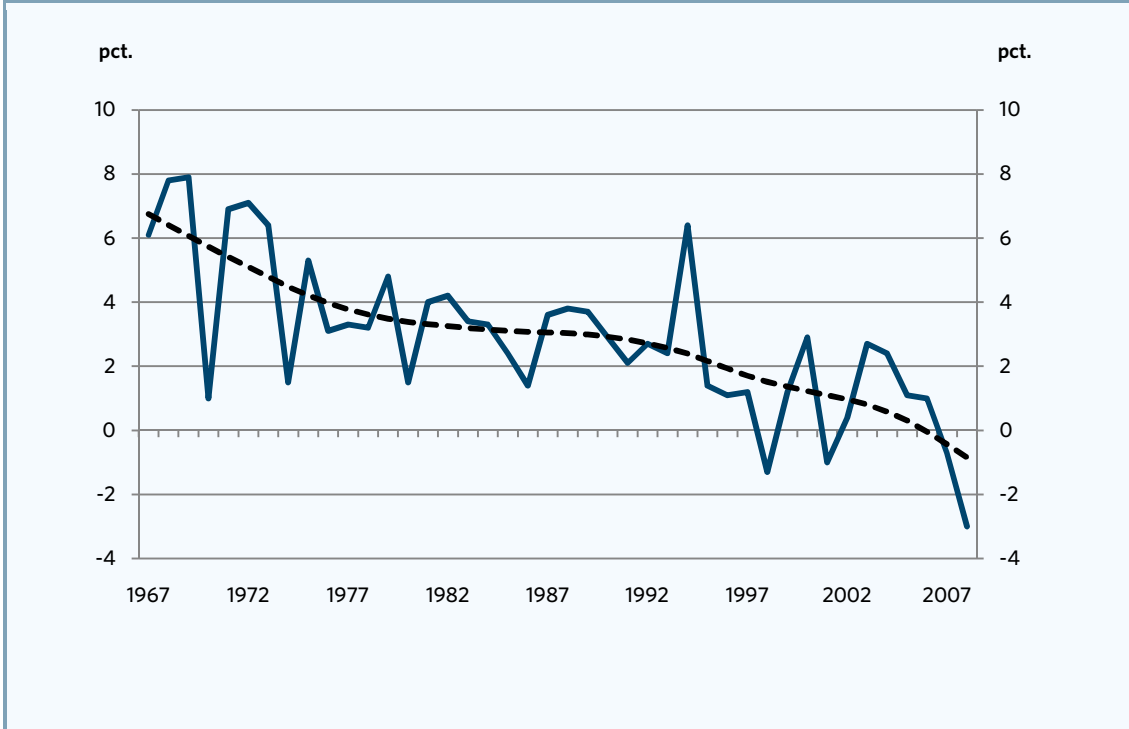
Chefanalytiker
Frederik I. Pedersen
Tlf. 33557712
Mobil 28424272
fip@ae.dk

Pressemedarbejder
Mikkel Harboe
Tlf. 33 55 77 28
Mobil 28 36 87 50
mh@ae.dk

Sløj produktivitet trukket over en bred kam

Produktiviteten har udviklet sig sløjt gennem flere år, men har udvist deciderede fald i 2007 og 2008. Det bekræfter den helt nye opgørelse af arbejdsproduktiviteten i den private sektor, jf. figur 1. I 1998 og 2001 havde vi også fald i produktiviteten, men ikke nær så store som det vi oplevede i 2008, hvor der foreløbig er opgjort en nedgang i produktiviteten på 3 pct. Det viser figur 1.

Figur 1. Arbejdsproduktivitet målt per arbejdstime i den private sektor

Anm.: Trenden er fundet ved hjælp af HP-filteret.
Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Samtidig peger de foreliggende nationalregnskabstal på et yderligere om end mere beskedent fald i produktiviteten i 2009 – svarende til tre år i træk med faldende produktivitet. Det er ikke set før i de sammenhængende nationalregnskabstal (der går tilbage til 1967). Den gode nyhed er, at nationalregnskabstallene for 2010 peger op ad igen, om end der stadig er et godt stykke vej til det niveau vi havde, før produktiviteten så bemærkelsesværdigt begyndte at pege nedad.

Baggrunden for de nye produktivitetstal er, at Danmark Statistik har opstillet et egentlig vækstregnskab for den private del af dansk økonomi. Heri henføres produktivitetsvæksten opgjort per arbejdstime til bidrag fra hhv. IT-kapital (computer, software mv.), Anden kapital (bygninger, maskiner osv.), Arbejdskraftens kvalitet (uddannelse) og en rest benævnt "Totalfaktorproduktiviteten" (TFP). Det sidste dækker over bedre udnyttelse af de samme input og afspejler bl.a. en bedre udnyttelse af kapaciteten, bedre arbejds gange og organisering af arbejdet både i hele samfundet og i den enkelte virksomhed, generelle teknologiske fremskridt mm.

Resultatet af dette regnskab set over en lang periode fremgår af tabel 1. Det ses, at alle faktorerne for årene 2000-2008 bidrog mindre til produktivitetsvæksten, end de i gennemsnit har gjort de sidste 40 år. Med undtagelse af bidraget fra investeringer i IT-kapital, der var større i 80'erne end i 70'erne, er bidragene fra alle faktorer faldet årti for årti. Størrelsesmæssigt har de to vigtigste forklaringsfaktorer

set over hele perioden været aftagende vækst i kapitalintensiteten (IT-kapital inkluderet) og et markant mindre bidrag fra TFP.

Tabel 1. Produktivitetsvækst i markedsfølsom (privat) økonomi, langt perspektiv

	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2008	1970-2008
	Vækst i pct. gns. per år				
Produktivitet	4,3	3,1	2,0	0,6	2,6
	Vækstbidrag i pct.enheder gns. per år				
It-kapital intensitet	0,1	0,8	0,6	0,3	0,4
Anden kapital intensitet	1,9	1,0	0,2	0,2	0,8
Arbejdskraftkvalitet	0,3	0,2	0,1	0,0	0,1
Totalfaktorproduktivitet (TFP)	1,9	1,2	1,1	0,1	1,1

Anm.: Beregnet som simple gennemsnit over de forskellige perioder. Afrunding kan gøre, at summen ikke nødvendigvis passer med totalen.

Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Zoomes der ind på opgørelsen for de seneste tilgængelige år, er det især bidraget fra anden kapital og TFP, der springer i øjnene med negative bidrag. IT-kapital fastholder et svagt positivt bidrag, mens der, bortset fra 2006, ikke har været noget bidrag fra arbejdskraftkvalitet. Som det fremgår af tabellen, har TFP-bidraget svinget ganske markant, og det må være andre forhold, end det der normalt forbindes med den teknologiske udvikling, f.eks. ændringer i kapacitetsudnyttelsen, der giver det store fald 2008.

Tabel 2. Produktivitetsvækst i markedsfølsom (privat) økonomi, kort perspektiv

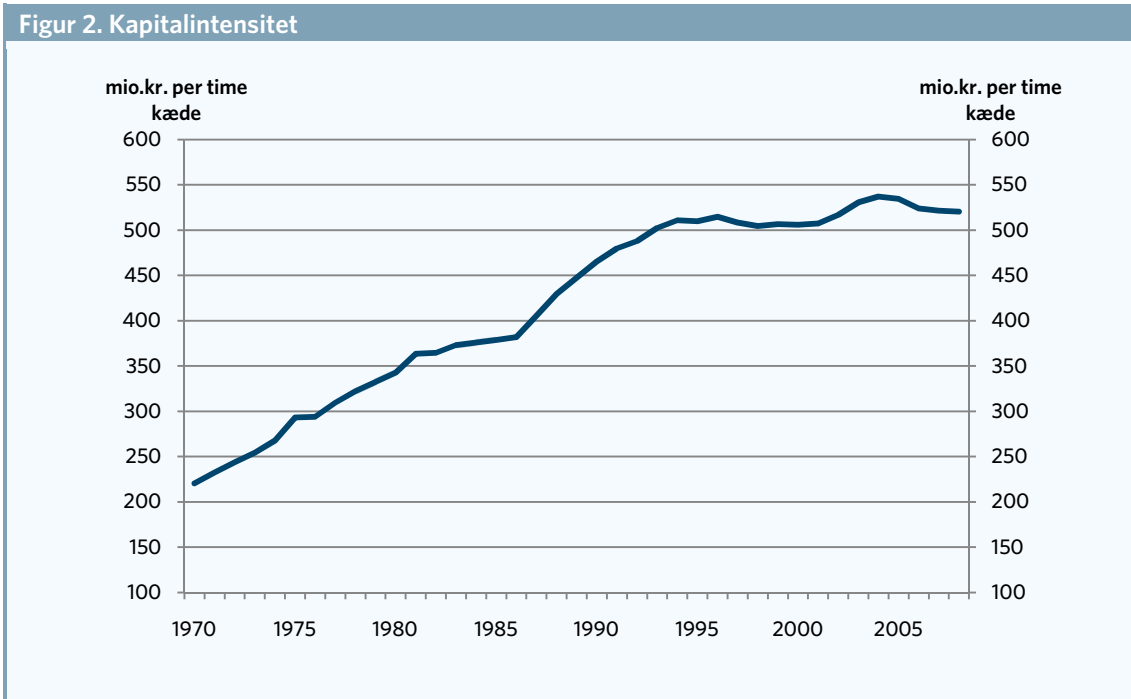
	2005	2006	2007	2008	2000-2008
	Vækst i pct. gns. per år				
Produktivitet	1,1	1,0	-0,7	-3,0	0,6
	Vækstbidrag i pct.enheder gns. per år				
It-kapital intensitet	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3
Anden kapital intensitet	0,0	-0,4	-0,4	0,0	0,2
Arbejdskraftkvalitet	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Totalfaktorproduktivitet (TFP)	0,8	1,1	-0,6	-3,3	0,1

Anm.: Beregnet som simple gennemsnit over de forskellige perioder. Afrunding kan gøre, at summen ikke nødvendigvis passer med totalen.

Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Kapital, arbejdskraftkvalitet og TFP

Af figur 2 fremgår det, at kapitalmængden per arbejdstime har ligget næsten uændret siden 1994. Investeringerne er altså ikke vokset i samme tempo som tidligere, målt i forhold til arbejdskraftinputtet. Det har været med til at trække produktivitetsvæksten ned. Udviklingen er paradoksalt set i lyset af sænkningen af selskabsskatten fra 50 pct. i 1989 til 25 pct. i perioden. Ligeledes har renten i perioden været for nedadgående.

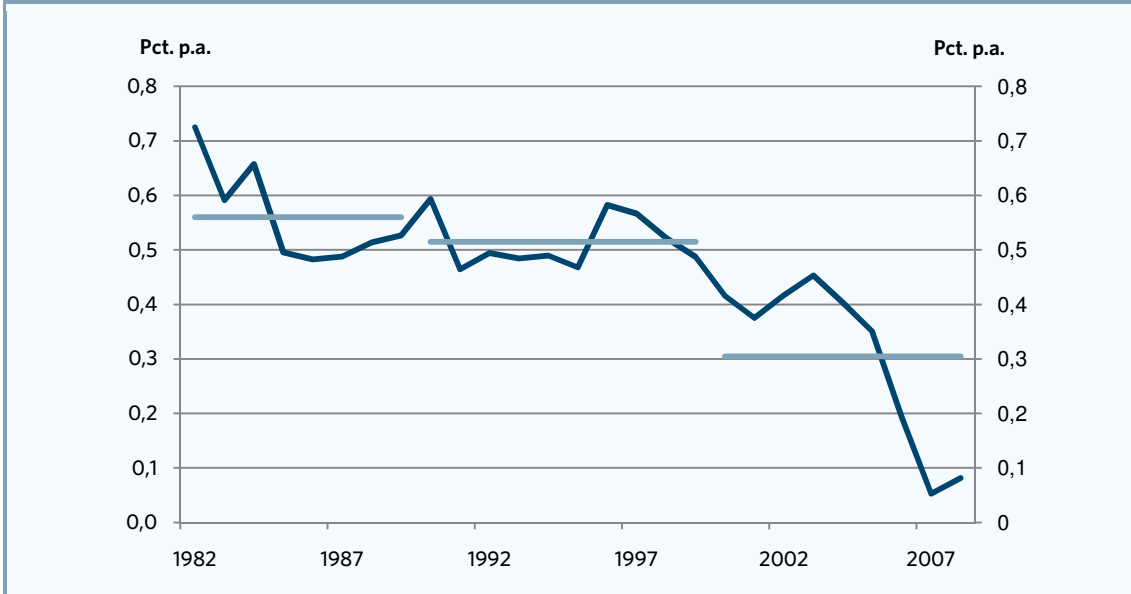
Anm.: Nettobeholdningen (primo) målt i kædede værdier af den samlede faste realkapital fratrukket boligbyggeri er her brugt som indikator for kapitalapparatet. I Danmarks Statistiks vækstregnskab beregnes kapitalapparatet ved hjælp af "user costs", men overstående kan ses som en approksimation hertil.

Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Bidraget fra arbejdskraftkvaliteten i tabel 1 og 2 er relativt begrænset eller ikke-eksisterende for de senere år. Teknisk set er bidraget udregnet ved at sammenligne et indeks for arbejdskraftindsatsen, som er kvalitetskorregeret med et, som ikke er kvalitetskorregeret. Kvalitetskorrektionen sker ved hjælp af relative lønninger. Det antages altså, at hvis en faggruppe har dobbelt så høj løn som en anden, så er den dobbelt så produktiv. Men der kan godt sættes spørgsmålstegn ved, om hele gevinsten af uddannelse slår ud i de relative lønninger. Således kan en ny højtuddannet på en arbejdsplads også forbedre sine kollegaers produktivitet ved at lære fra sig eller forbedre arbejdsdelingen. Samtidig kan mangel på uddannet arbejdskraft lægge en bremse på investeringer i ny teknologi og dermed kapitalapparatet, fordi disse typisk kræver mere og højere uddannet arbejdskraft.

Derfor er det fald i væksten i arbejdsstyrkens uddannelsesniveau, som vi ser i figur 3, et større problem, end man umiddelbart kan læse af tabel 2. I 1980'erne voksede arbejdsstyrkens uddannelsesniveau i gennemsnit med knap 0,6 pct. om året. I 1990'erne faldt væksten til 0,5 pct. om året, og for perioden 2000-2008 ligger den gennemsnitlige vækst kun på knap 0,3 pct. om året. De senere år har der næsten ikke været nogen vækst. Udviklingen afspejler, at de unges uddannelsesniveau er gået i stå, og der bliver mindre forskel mellem det uddannelsesniveau, de ældre generationer der forlader arbejdsmarkedet har relativt til de nye generationer, der træder ind på arbejdsmarkedet.

Figur 3. Væksten i arbejdsstyrkens gennemsnitlige uddannelsesniveau

Anm. Stregerne angiver gennemsnit på årtier.
Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Det mindre bidrag fra TFP i tabel 1 og 2 er derimod i sagens natur mere eller mindre uforklaret. Det store udsving, der registreres år for år afspejler formentlig, at TFP indeholder de øvrige faktorer, der ikke optræder direkte i regnskabet, herunder f.eks. at virksomhedernes kapacitetsudnyttelse kan svinge ganske markant hen over konjunkturcyklen. Men også her kan den aftagende vækst i arbejdsstyrkens uddannelsesniveau være en vigtig faktor. Ændring af arbejdsgange og produktionsprocesser sker blandt andet i forbindelse med investeringerne i nyt kapitalapparat. Investerer virksomhederne ikke i ny teknologi, fordi de mangler uddannet arbejdskraft, får vi ikke alene en lavere investeringsvækst, vi får heller ikke bidraget fra omstillingen til nye og mere effektive arbejdsgange og -processer.

Arbejdsstyrkens uddannelsesniveau har altså en faktisk direkte og indirekte betydning for alle delbidragene til produktivitetsvæksten, og den aftagende vækst i arbejdsstyrkens uddannelsesniveau har derfor stor betydning for produktivitetsvæksten.

Præcise forklaringer på sløj produktivitetsudvikling udestår

I 2008 startede nedturen i dansk økonomi rent vækstmæssigt, mens fremgangen på arbejdsmarkedet fortsatte. Det er klart, at den massive tilgang til arbejdsmarkedet gennem årene 2004 til 2008, hvor mange fra marginale og svage grupper kom i beskæftigelse, og hvor der kom masser af udenlandsk arbejdskraft mv., har trukket det gennemsnitlige produktivetsniveau og dermed produktivitetsvæksten ned. Samtidig har fokus i virksomhederne måske ikke ligget i optimering af produktionsprocesser mv., fordi man havde rigelig at gøre med at i få indpasset de mange nye medarbejdere og imødekomme den efterspørgsel der var. I hvert fald hørte man mange gange i perioden, at mangel på (kvalificeret) arbejdskraft var det helt store problem i dansk økonomi.

De allerseneste år har det massive omsving i kapacitetsudnyttelsen, sammen med en vis "labour hoarding", formentlig også været med til at presse produktivitetsvæksten i negativ. Den gode nyhed er, at de nyeste nationalregnskabstal viser, at der har været pæn positiv produktivitetsvækst de seneste kvartaler. Det er altså ikke nogen dødsspiral, vi har været vidne til.

Når det er sagt, så ligger produktivetsniveauet i 2010 stadig under det niveau, der var i årene, før krisen satte ind. Kigger man på BNP per beskæftiget, lå produktivetsniveauet i 2. kvartal 2010 3¼ pct. under produktivetsniveauet i starten af 2006. Kunne virksomhederne derfor indrette produktionen lige så effektivt som i starten af 2006, kunne man øge produktionen 3¼ pct. uden at skulle øge bemanningen. Det illustrerer også, at selv om en vending på arbejdsmarkedet med den nuværende moderate vækst i økonomien indtræffer, kan man ikke forvente nogen jobfest i de kommende år.

Mere strukturelt mener vi, at en af hovedårsagerne til produktivetsudviklingen skal findes i arbejdsstyrkens uddannelsesniveau (her måler ovenstående vækstregnskab kun den direkte effekt, den indirekte måles ikke). Udviklingen kan også være et udtryk for en svag konkurrence eller manglende international konkurrenceudsættelse. Bemærkelsesværdigt er det i hvert fald, at det især er de private serviceerhverv, der har trukket nedgearingen af produktivetsvæksten det seneste årti. Endelig kan der have været for lidt gang i investeringerne til forskning og udvikling.

Så vidt vides, har endnu ingen kortlagt de præcise årsager til, hvorfor produktivetsvæksten har været så sløj i dansk økonomi gennem de senere år. Man kan håbe, at regeringens Vækstforum vil bringe mere viden på banen, ellers bliver det svært at dosere den helt rette medicin. Det virker dog helt uforståeligt, at regeringen sammen med Dansk Folkeparti de kommende år vil spare 5 mia. på uddannelse og forskning.

Den længerevarende nedgearing af produktivetsvæksten, der er sket, når man ser ud over konjunkturcyklen, er bekymrende. Dels fordi produktivetsvækst er den altafgørende vækstmotor på længere sigt, men også fordi den sætter spørgsmålstegn ved effekten af en forøget tilgang til arbejdsmarkedet, som er det fokus, man oftest hører i debatten omkring sikringen af den fremtidige vækst.

Set i et længere historisk perspektiv har arbejdsmarkedet ikke bidraget til den økonomiske vækst. Godt nok er beskæftigelsen steget markant, men den højere beskæftigelse er historisk blevet modsvaret af en kortere ugentlig arbejdstid. Ser man tilbage til slutningen af 1960'erne, trækkes hele fremgangen i vækst og velstand frem til i dag derfor af produktivetsudviklingen.

Danmark er dog en lille åben økonomi, der gennem tiderne har været god til at tilpasse sig og lære af såvel den teknologiske udvikling som den stigende globalisering. Det er derfor svært at forestille sig, at vi ikke også skulle kunne lære af de andre lande, som ligner os og som er bedre til at skabe produktivetsvækst. Alternativt at virksomheder fra andre lande kommer til Danmark, fordi der så må være et potentiale i at komme og tjene nogle penge.